

Nie tylko licealiści...

Prof. Andrzej Białas w swoim artykule *Licealiści, głupcze*, opublikowanym niedawno w PAUzie (nr 558), nawiązując do dyskusji o konieczności podniesienia poziomu badań naukowych w Polsce, podkreślił, że podstawowym warunkiem osiągnięcia tego celu jest zwrócenie uwagi na motywowanie młodych zdolnych uczniów ze szkół średnich, aby zechcieli podjąć się pracy badawczej. „Jeżeli nie potrafimy tego dokonać, przegramy już na starcie wysiłki skierowane na ten cel”. Jak słusznie postuluje prof. Białas, w tej akcji potrzebny jest dobry nauczyciel i wyposażenie go w materiały pomocnicze, m.in. w czasopisma popularnonaukowe, takie jak „Wszechświat” wydawany przez Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika (PTPK).

Oprócz „Wszechświata”, Towarzystwo wydaje także kwartalnik „Kosmos. Problemy Nauk Biologicznych” (<https://kosmos.ptpk.org>), publikujący naukowe artykuły przeglądowe informujące o światowym stanie wiedzy w różnych dziedzinach szeroko pojętej biologii i jej pogranicza z innymi naukami, opracowane przez specjalistów dla czytelników z wyższym wykształceniem, zainteresowanych problemami biologii. Jest on adresowany do nauczycieli szkół średnich i ich uczniów oraz do pracowników naukowych, zwłaszcza młodych, wkraczających na ścieżkę badacza. Często autorami są także właśnie ci młodzi, przygotowujący rozprawy doktorskie lub habilitacyjne, co z kolei stanowi zachętę dla tych, którzy jeszcze nie są pewni swojej drogi życiowej. Ze względu na ogromne tempo ilościowego przyrostu zasobów informacji naukowej, z artykułów publikowanych w „Kosmosie”, omawiających najbardziej aktualne zagadnienia nauk biologicznych, korzystają także studenci początkowych lat studiów, uzupełniając dzięki temu zawartości polskojęzycznych podręczników, siłą rzeczy zawsze nieco przestarzałych... Oba pisma należą do najstarszych tego rodzaju czasopism przyrodniczych wydawanych w Polsce, „Kosmos” obchodzi w tym roku swoje 145-lecie. Oba cieszą się dużą popularnością zarówno wśród czytelników, jak i autorów, ale od wielu lat borykają się z wielkimi kłopotami finansowymi, wynikającymi z braku wystarczającego wsparcia przez mecenasa państwowego. Początkowo było to finansowanie ze środków publicznych dla czasopism, pokrywające maksymalnie do 50% rocznych kosztów wydawniczych, jednak od 2016 r. praktycznie zaniechano tej formy wsparcia. Potem można było jeszcze ubiegać się o dofinansowanie działań prowadzących do unowocześnienia procesu wydawniczego i przygotowania do wejścia do obiegu internetowego, ale od 2019 r. wsparcie otrzymują tylko czasopisma zakwalifikowane do grupy 500 punktowanych polskich czasopism naukowych o statusie międzynarodowym. „Wszechświat” jako pismo popularnonaukowe nie mógł ubiegać się o wejście na tę listę. „Kosmos”, który w wyniku parametryzacji przeprowadzonej w grudniu 2015 r. z udziałem Komitetów Naukowych PAN, uzyskał aż 12 punktów (na 15

możliwych) na ówczesnej ministerialnej liście czasopism grupy B, nie znalazł się na aktualnej liście czasopism punktowanych. Spowodowało to gwałtowny spadek napływu prac przysyłanych do publikacji, ponieważ przy okresowej ewaluacji instytucji naukowych liczą się tylko czasopisma punktowane. Dlatego w ostatnich latach „Kosmos” publikuje głównie zeszyty monograficzne, powstające na zaproszenie redakcji lub z inicjatywy zainteresowanych zewnętrznych redaktorów naukowych. Ze względu na wolny dostęp do internetowego wydania (od 2002 r.), redakcja „Kosmosu” starała się częściowo pokrywać koszty wydawnicze z dobrowolnych wpłat autorów artykułów. W 2012 r., kiedy MNiSW odmówiło przyznania Towarzystwu umownej subwencji na wydawanie „Kosmosu”, w wyniku porozumienia Towarzystwa z ówczesnym Rektorem Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (UMK), współwydawcą pisma stało się Uniwersyteckie Wydawnictwo Naukowe, zapewniając jego druk i uczestnicząc w miarę potrzeby w pozostałych kosztach wydawniczych przez kolejnych 8 lat. Szukając oszczędności, redakcja „Kosmosu” w porozumieniu z władzami PTPK i UMK zdecydowały o zaprzestaniu wydawania edycji drukowanej na początku roku 2021. Niestety, nowe władze UMK wycofały swój udział finansowy w wydawaniu pisma, w rezultacie czego również dalsze wydawanie internetowej wersji „Kosmosu” stało pod znakiem zapytania.

W konkluzji jubileuszowego artykułu pt. 140 lat „Kosmosu” [Kosmos 65 (2016), 151], przedstawiającego historię pisma od czasu jego założenia w 1876 r., Kazimierz L. Wierzchowski, wieloletni redaktor naczelny i współautor tego listu, postulował konieczność uznania przez władze państwowe potrzeby zachowania i wspierania polskojęzycznych czasopism upowszechniających wiedzę. „Grupa ta powinna być oceniana przez agendy MNiSW według odrębnych kryteriów, przy założeniu, że polskojęzyczne czasopisma są niezbędne ze względu na potrzebę kultywowania języka polskiego w nauce, jako istotnego składnika kultury. Przy przyjętej obecnie dość powszechnie praktyce w naukach przyrodniczych pisania prac doktorskich i habilitacyjnych... w języku angielskim, utrzymanie polskojęzycznych czasopism przeglądowych jest niezbędnym warunkiem utrzymania polskiego języka naukowego dla komunikacji między wykładowcami i studentami oraz upowszechnienia wiedzy naukowej w społeczeństwie”.

Przyłączając się do oceny i postulatów prof. Białasa, mamy nadzieję, że przedstawienie przez nas skrótowo problemów z kontynuacją wydawania „Kosmosu” przez Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika przyczyni się do zauważenia przez instytucje sprawujące mecenat państwowy nad nauką konieczności bardziej całościowego i długofalowego działania na rzecz upowszechnienia wiedzy naukowej w społeczeństwie, zwłaszcza wśród młodzieży, w związku z uznaną potrzebą podnoszenia poziomu badań naukowych w Polsce.

KRYSTYNA SKWARŁO-SOŃTA
redaktor naczelna „Kosmosu”

KAZIMIERZ L. WIERZCHOWSKI
współredaktor